

พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา*

BUDDHISM AND ECOLOGY

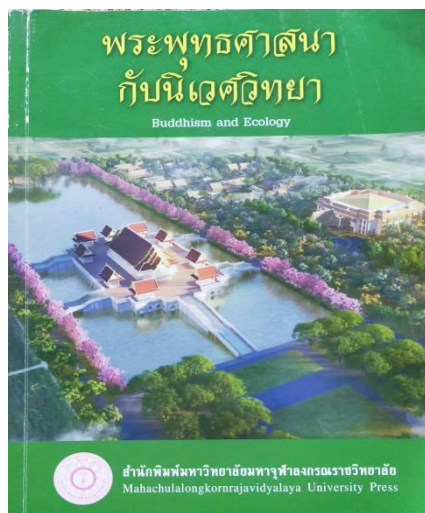
พระปลัดกิตติศักดิ์ ธีรปัญโญ (พิมพันธุ์)¹ และ สมเดช นามเกต²

Phrapalad Kittisak Therapanyo (Phimpan)¹ and Somdet Namket²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: Thirapaniyo@gmail.com

แปลจากหนังสือ: พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา

ผู้เขียน : คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย

ผู้แปล: คณาจารย์

สำนักพิมพ์: หจก. นวสาส์นการพิมพ์

ปีที่พิมพ์: มิถุนายน 2559

จำนวนหน้า: 344

ISBN : 978-616-300-242-6

บทนำ

มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่ต้องการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีอากาศบริสุทธิ์ อาหารและน้ำสะอาด มีบ้านอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่สะอาดและทำงานในสถานที่ที่ปลอดภัย มีการควบคุมป้องกันมลพิษ และพิชภัยอันตรายจากโรคต่างๆ ตลอดจนการจัดการ

* Received 25 August 2023; Revised 27 August 2023; Accepted 31 August 2023

สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ดีมีประสิทธิภาพตลอดจนระบบป้องกันแก้ไขและจิตสำนึกสาธารณะที่มีต่อสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากปัจจุบันในหลายประเทศทั่วโลก มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะประชากรในเขตเมือง ทำให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นไม่สามารถดูแลหรือให้บริการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง เช่น ที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำสำหรับการบริการด้านสุขภาพ ประกอบกับความแออัดของอาคารสำนักงานต่าง ๆ อาคารบ้านเรือน การสร้างถนนหนทางทั้งใต้ดินและลอยฟ้า ทำให้อากาศที่ปนเปื้อนด้วยฝุ่นละอองถ่ายเทไม่สะดวก สามารถมองเห็นกลุ่มหมอกควันเต็มท้องถนน อีกแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ก็ไม่สามารถรองรับของเสียที่มาจากมนุษย์และโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยสารมลพิษต่าง ๆ ลงไป จากสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนเกิดการเจ็บป่วยมากขึ้นทั้งในเขตเมืองและชนบท สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมนุษย์มีทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีความสำคัญและคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก เมื่อใดที่สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ และการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ การดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบันเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ มากมายทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต การเกี่ยวข้องเป็นไปได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก่อให้เกิดวิวัฒนาการและในทางที่อาจนำมาซึ่งการสูญพันธุ์ มนุษย์นับเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ประเสริฐกว่าสัตว์ชนิดต่างๆ เพราะมนุษย์นั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีสติเฉลียวฉลาดที่สุด สามารถใช้ปัญญาความคิดของตนเองมาปรับปรุงพัฒนาเปลี่ยนแปลงเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์และเกื้อกูลชีวิตได้อย่างสมบูรณ์และกลมกลืนกับธรรมชาติและเหมาะสมกับสภาพชีวิตของตนเอง

เนื้อเรื่องพระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา

เนื้อหาของหนังสือ แบ่งออกเป็น 8 บท ดังนี้ งานที่มีประสิทธิผล มนุษย์คนเราก็มีความสุข ชีวิตกับการทำงานที่อยู่อาศัย อาหารการกินที่ถูกสุขลักษณะ การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่ดี การเรียงบท หนังสือมีความสอดคล้องกันดี การเรียบเรียงให้เห็นว่า ความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยา มนุษย์กับระบบนิเวศ นิเวศวิทยาในพระพุทธศาสนา หลักการสำคัญด้านนิเวศที่

ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ได้กล่าวถึง วิฤตการณ์ของระบบนิเวศวิทยาในปัจจุบัน รวมถึงให้มนุษย์รู้จักประยุกต์ใช้หลักธรรมสำคัญที่ เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในศตวรรษที่ 21 แสดงให้เห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีแนวทางที่ชัดเจนที่ จะแก้ไขวิฤตการณ์ของระบบนิเวศวิทยาได้เป็นอย่างดี สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของ พระพุทธศาสนาที่มุ่งให้เกิดความร่มเย็น เป็นร่มฉัตรสถาน ให้แสดงเห็นถึงบรรยากาศ สงบ ร่มเย็น อนุรักษ์ธรรมชาติทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

หนังสือเล่มนี้มี 8 บทใหญ่ และสามารถสรุปได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ผู้เขียนได้อารัมภบทเรื่อง “พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา” บอกให้รู้ว่า ผู้เขียนจะ นำเสนอการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจชัดเจน รู้จักเลือกรู้จักจับหลักธรรมให้ถูกหลัก นำมาใช้ประยุกต์อย่างฉลาดปฏิบัติอย่างรอบด้านและตลอดวงจรการพัฒนาการที่มีทางจะ สัมฤทธิ์ผลได้ดีโดยสมบูรณ์ เป็นการพัฒนากับระบบนิเวศมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับ แนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาทั้งตัวคนและวัตถุไปด้วยกัน การแก้ไข เป็นทั้งแกนนำ และเป็นส่วนเติมเต็มศักยภาพของมนุษย์ที่ผิดพลาดในอดีตและมาเสริมสร้างหลักระบบนิเวศใน ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางแกนนำและเป็นส่วนเติมเต็มของการพัฒนา ช่วยให้ชุมชนนั้น ประเทศชาติดำเนินไปในทางที่ถูกทิศและครบสมบูรณ์ นำมาซึ่งความอยู่ดี กิน ดี ความสะดวกสบายปลอดภัย มั่นคงและมีความสุขแก่มนุษย์ แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศ สงบ ร่มเย็น อนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างแท้จริง

บทที่ 1 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับนิเวศวิทยา มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่ ต้องการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีอากาศที่บริสุทธิ์ อาหารและน้ำสะอาด มีบ้านที่อยู่อาศัยใน สภาพแวดล้อมที่สะอาดและที่ทำงานปลอดภัย มีการควบคุมป้องกันมลพิษ และพิชภัยอันตราย จากโรคต่างๆ ตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ดีมีประสิทธิภาพ ตลอดจนระบบ ป้องกันแก้ไขและจิตสำนึกสาธารณะที่มีต่อสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาเป็นเวลา 2,600 ปีมาแล้วแล้ว เดิมทีเดียวพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการแสวงหาวิถีกำจัดทุกข์ของ มนุษย์ จึงไม่มุ่งเน้นโดยตรงเรื่องแนวปฏิบัติธรรมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะปัญหาทาง สิ่งแวดล้อมเป็นปัญหายุคปัจจุบัน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังบริสุทธิ์ สะอาด

ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆอุดมสมบูรณ์ ในทางตรงกันข้ามกลับอาศัยใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นด้วยความซาบซึ้งในคุณค่าและมีจิตใจในการถนอมรักษาอย่างสูงส่ง ถึงกระนั้นก็ตามในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาชีวิตที่สมบูรณ์แบบที่สะท้อนในแง่มุมต่าง ๆ ของประสบการณ์ จึงเป็นไปได้ที่จะค้นหาคำสอนเพื่อทำความเข้าใจและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นิเวศวิทยา (Ecology) หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ของสมาชิกอื่น และความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตและการศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิก ระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นองค์กรรมในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมกระบวนการก่อเกิดการดำรงอยู่ พัฒนาการความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ของสังคมและวัฒนธรรม จึงมีแนวโน้มไปทางสังคมศาสตร์มากขึ้น

บทที่ 2 มนุษย์กับระบบนิเวศวิทยา คำว่า “ระบบนิเวศ” หมายถึงความสัมพันธ์ในการรับหรือส่งพลังงานและแร่ธาตุระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต หรือระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม บริเวณใดบริเวณหนึ่ง

การดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางบวกหรือทางลบ จะเห็นได้ว่าไม่มีสิ่งมีชีวิตใดสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำพัง โดยไม่ต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อม ถ้าสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การดำรงชีวิตของพืช สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต เช่น สายลม แสงแดด มีการใช้พลังงานและแลกเปลี่ยนสารอาหารซึ่งกันและกัน เป็นวัฏจักรที่ดำเนินไปเป็นระบบภายใต้ความสมดุลทางธรรมชาติอย่างแท้จริง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิตทำหน้าที่ร่วมกัน สิ่งมีชีวิตเองก็มีความสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ เช่น ภาวะเกื้อกูล ภาวะที่ต้องพึ่งพา การได้ประโยชน์ร่วมกัน การล่าเหยื่อ ความสัมพันธ์ทั้งหลายที่กล่าวมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการกินกันเป็นทอดๆ ทำให้เกิดการถ่ายทอดพลังงานระหว่างกลุ่มมีชีวิตและมีการหมุนเวียนของสารอาหารและแร่ธาตุต่างๆ โดยอาศัยสิ่งมีชีวิตที่เป็นผู้ผลิตจะมีจำนวน

มากที่สุด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อให้ปริมาณของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเหมาะสม

คำว่า “สิ่งแวดล้อม” หมายถึง วัตถุ พุทธิกรรม และสภาพการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่นอากาศ ดิน ภูเขา และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ซึ่งเหล่านี้จะทำปฏิกิริยาร่วมกัน ซึ่งที่สุดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ จะมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปร่าง ความเป็นอยู่รวมทั้งการอยู่รอดของแต่ละชีวิต หรือสังคมของสิ่งมีชีวิตนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบๆ ตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม คือจับต้องและมองเห็นได้และนามธรรมคือ วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณีและความเชื่อ

บทที่ 3 นิเวศวิทยาในพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักพระพุทธศาสนามาเป็นนิเวศวิทยาในพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธศาสนามีธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม แท้ที่จริงแล้ว ผู้ที่ทำให้เกิดมลพิษทางแหล่งน้ำ

นิเวศวิทยาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ศาสตร์ว่าด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับปัจจัยแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในธรรมชาติรอบๆตัวมนุษย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

นิเวศเชิงพุทธ หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสัมพันธ์กับนิเวศวิทยาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต

พระพุทธองค์กล่าวถึงหลักทั่วไปของความสัมพันธ์ของระบบนิเวศไว้ว่า

อิมสมี สติ อิทํ โหติ	เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
อิมสสุปปาทา อิทํ อุปปชฺชติ	เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
อิมสมี อสติ อิทํ โหติ	เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี
อิมสสุ นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ	เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับด้วย

แนวคิดเชิงนิเวศวิทยาในพระพุทธศาสนาเป็นการบูรณาการหรือการประยุกต์หลักการทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมทั้งหมด

บทที่ 4 หลักการสำคัญด้านนิเวศวิทยาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก พระวินัยปิฎกเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาว่าด้วยระเบียบวินัยเกี่ยวกับการปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต

ของพระภิกษุและภิกษุณี หากพิจารณาพระวินัยปิฎกโดยภาพรวมแล้ว พระวินัยเป็นข้อที่ควรกระทำตามเนื้อหาที่ระบุไว้ในสิกขาบทบัญญัติโดยเคร่งครัด เป็นข้อที่ควรงดเว้นจากการล่วงละเมิด ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม พระพุทธเจ้าทรงมีประสงค์จะให้ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามเป็นระเบียบแบบแผน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ ความสุขของคณะสงฆ์ พระวินัยเป็นระเบียบที่ช่วยกำกับพฤติกรรมของพระภิกษุให้มีสภาพเอื้อหรือช่วยให้คอยควบคุมพฤติกรรมของเหล่าสาวกไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศวิทยาโดยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมองค์ประกอบสำคัญ จัดได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อธรรมชาติ สังเกตได้จากการดำเนินชีวิตเหล่าสาวกโดยมากมีความเป็นอยู่อย่างกลมกลืน และเป็นมิตรที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะความเข้าใจในระบบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าสรรพสิ่งต่างๆ ได้อาศัยซึ่งกันและกันสมดังคติพจน์ว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า ข้าพึ่งเจ้า บ่าวพึ่งนาย” ในทำนองเดียวกัน “นายก้พึ่งบ่าว ปาก้พึ่งเสือ เรือก้พึ่งน้ำ” ทั้งหมดคือมุมมองที่พระพุทธศาสนามีหลักความสัมพันธ์กันนิเวศวิทยา ตามหลักคำสอนธรรมและระเบียบวินัยสังคัมภีร์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติผ่านข้อปฏิบัติที่เรียกว่า “พระวินัยปิฎก” การดำรงชีวิตของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ในพระวินัยปิฎกมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของธรรมชาติเป็นเสนาสถานที่พักอาศัยของหมู่สงฆ์ที่ได้รับอนุญาต โดยมากเป็นเสนาสนะป่า เรียกว่า อรัญญิก เสนาสนะโดยมีตัวอย่างการถือนิสัย คือสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องถือปฏิบัติเป็นแนวทางการดำรงชีวิต พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บรรพชาอาศัยเสนาสนะ คือควงไม้ ผู้บรรพชาควรอุทิศสาธุในเสนาสนะ คือ ควงไม้นั้นตลอดชีวิต และส่วนเกินสำหรับที่พักอาศัยได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้า พระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะให้เหล่าสาวกดำเนินชีวิตตามวิถีธรรมชาติ เพื่อฝึกฝนตนให้ทนความลำบากซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการบำเพ็ญพรหมจรรย์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตสถานที่พักอาศัยอันเหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ ล้วนแล้วแต่เป็นสถานที่เรียบง่ายและปลีกวิเวกจากความวุ่นวายต่างๆ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อเป็นประโยชน์กับพระภิกษุโดยตรง และเป็นการให้มีหลักปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุล และเอื้อประโยชน์ร่าบรายนานเท่านาน

บทที่ 5 หลักธรรมสำคัญด้านนิเวศวิทยาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก หลักธรรมสำคัญด้านนิเวศวิทยาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกนั้น เราจะทราบและเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ เพื่อให้สาวกของพระองค์ได้นำไปใช้ พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้คุณค่าของธรรมชาติมากที่สุด เพราะพระองค์ได้ตรัสรู้ธรรมที่อุดมธรรมทรงรู้แจ้งด้วยดีถึงธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเจริญและความเสื่อมแห่งโลกมนุษย์ พระองค์ทรงทราบถึงการเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายว่าขึ้นอยู่กับธรรมชาติคือระบบสิ่งแวดล้อม หากระบบนิเวศที่เป็นอยู่สูญเสียไปเมื่อไร ชีวิตของมนุษย์และสัตว์ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้เช่นกัน ธรรมชาติจะอยู่ได้โดยไม่มีมนุษย์ แต่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่ได้หากปราศจากธรรมชาติ ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงรู้จักระบบนิเวศเป็นอย่างดีนี้เอง จึงมีหลักธรรมคำสั่งสอนที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกหลายหัวข้อที่ตรัสไว้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สาวกของพระองค์ได้สำนึกในพระคุณและเห็นความสำคัญของธรรมชาติ จะได้ช่วยกันรักษาเพื่อที่มนุษย์จะได้มีแหล่งปัจจัย 4 ไว้ใช้อย่างเพียงพอตลอดไปอย่างยั่งยืน

หลักธรรมเรื่อง อานิสงส์ของคนมีศีล 5 ประการ

การไม่ประพฤติผิดศีลจะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของดินได้ เพราะไม่ไปทำร้ายทำลายปัจจัยที่เป็นเหตุให้ดินดี เช่น ไม่ไปลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ทำเหมืองแร่ โรงบุน เป็นต้น เมื่อดินดีโรคพืชทั้งหลายก็จะเกิดขึ้นกับสังคมและชุมชนได้เอง คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ 5 ประการนี้ คือ

- 1 บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาท

เป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 1 ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

2. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 2 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

3. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะขัดตียะบริษัทก็ตาม พราหมณ

บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแก่ลัวกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป นี่เป็น
อานิสงส์ประการที่ 3 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

4. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 4
แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

5. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็น
นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ 5 แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล

เมื่อบุคคลต้องการความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติทั้งหลาย หากเขาเป็นผู้มีศีลไม่
ทำให้ผิกระเปียบกฏกติกาของบ้านเมืองในที่อันเกิดดินเสื่อม ความอุดมสมบูรณ์ต่างๆ ก็จจะ
ตามมาเองทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

หลักธรรมและหลักการที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ที่
พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ล้วนเป็นเหตุเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์และรักษาระบบ
นิเวศ ธรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนในการรักษาระบบนิเวศวิทยานี้ท่านจัดเป็นธรรมฝ่ายขาวหรือ
ธรรมฝ่ายดี เช่น ธรรมเป็นโลกบาลหรือธรรมที่คุ้มครองโลก 2 อย่าง คือ 1) หิริ ความละอายต่อ
บาป 2) โอตตัปปะ ความกลัวต่อบาป เพียงแค่ธรรม 2 ประการนี้ หากมนุษย์เรานำไปประพฤติ
ปฏิบัติกันอย่างจริงจังก็สามารถที่ป้องกัน ปกป้อง คุ้มครอง รักษา ช่วยอนุรักษ์และรักษาดิน น้ำ
ป่าไม้ อากาศและระบบนิเวศวิทยาทางสังคมได้เป็นอย่างดี

บทที่ 6 วิฤตการณ์ของระบบนิเวศในปัจจุบัน มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มี
อิทธิพลต่อการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามความต้องการของตนมากที่สุด เพราะมนุษย์เชื่อ
ว่าตนมีความฉลาดมากกว่าสิ่งอื่นโดยเฉพาะสัตว์และพืชที่จะต้องปรับตัวของมันให้เข้ากับ
สิ่งแวดล้อมให้ได้ มนุษย์จึงเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดวิฤตการณ์ของระบบนิเวศ ซึ่งหมายถึง
การที่สิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศไม่มีความสมดุลหรือผิดไปจากปกติจึงมีการส่งผลกระทบต่อ
มนุษย์เองและสิ่งอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างให้เปลี่ยนแปลงไปในแง่ลบหรือที่เรียกว่า “มลพิษ
สิ่งแวดล้อม” หรือ “ปัญหาสิ่งแวดล้อม” ปัจจุบันเกิดปัญหาทางระบบนิเวศมากมายอันปัญหาที่
เกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อระบบแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวของมนุษย์มีความสุขในการ
ดำรงชีวิตน้อยลง แต่ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็ล้วนแต่เกิดมาจากฝีมือของมนุษย์ทั้งสิ้นที่เป็นผู้

ทำลายสิ่งแวดล้อม เพราะการเห็นแก่ความสุขเฉพาะหน้าโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอันเกิดขึ้นในอนาคต วิฤตการณ์ทางระบบนิเวศแบ่งได้ 2 ระบบ ได้แก่คือ

1) ระบบนิเวศทางกายภาพ ได้แก่ อุณหภูมิ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ซึ่งเป็นอาศัยสิ่งเหล่านี้ ถ้าหากระบบธรรมชาติได้รับผลกระทบให้เปลี่ยนโดยเสียดุลยภาพย่อมเกิดผลกระทบมลภาวะที่เป็นพิษ

2) ระบบนิเวศทางชีวภาพ ได้แก่พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ทั้งอยู่ในป่าและดิน ในระบบทั้งสองระบบนี้มีส่วนความสัมพันธ์กันอย่างแยกออกไม่ได้ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมและไม่มีชีวิตต่างกันดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าส่วนหนึ่งถูกตัดขาดห่วงโซ่ย่อมเกิดวิกฤตขึ้นได้ โดยเฉพาะมนุษย์นับว่ามีบทบาทมากที่มีส่วนในการทำลายระบบนิเวศมากที่สุด ด้วยเหตุผลทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์ต้องแข่งขันในการพัฒนาประเทศของตนให้เจริญ

บทที่ 7 หลักธรรมสำคัญเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหานิเวศวิทยา สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นับวันแต่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นทั้งปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เหลือน้อยลงทุกที เป็นสภาพปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงและโดยอ้อม ถือว่าเป็นปัญหาที่เกิดแก่มนุษย์เป็นการสร้างความเดือดร้อนโดยตรง เป็นการประสบกับปัญหาที่จำเป็นต้องหาทางแก้ไขหรือหาทางเยียวยา และที่สำคัญต้องเอาใจใส่ในการแนวทางแก้ไขปัญหานั้นด้วยปัญหาโดยส่วนใหญ่เกิดมาจากการกระทำของมนุษย์ทำขึ้น จึงเกิดปัญหาที่มนุษย์จะต้องดำเนินการแก้ไขด้วยการมองไปที่พฤติกรรมความรับผิดชอบ ที่เอื้อต่อระบบนิเวศวิทยาไม่ว่าจะเป็นการบริโภค การใช้สอยหรือความรับผิดชอบของมนุษย์เอง การมีคุณธรรมการมีความรัก การมีความเมตตา การสร้างความกรุณาและการเข้าใจถึงปัญหาแนวทางแก้ไข โดยการอาศัยหลักธรรมที่สำคัญในการการแก้ไขวิกฤตการณ์ทางระบบนิเวศไม่ว่าจะเป็นต่อบุคคล ต่อครอบครัว ต่อสังคม และต่อสังคมโลก เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังนั้น มนุษย์ต้องรักษาสีงแวดล้อมในระบบนิเวศทางธรรมชาติให้สมดุลโนทัศน์พุทธจริยศาสตร์ ต่อสิ่งแวดล้อมตั้งอยู่บนหลักที่ว่าเราไม่ทำลายหรือเป็นเหตุให้ผู้อื่นทำลาย เนื่องจากว่าเหตุแห่งการไม่ทำลายนั้นอยู่ที่จิตของเราที่ไม่บริโภคทรัพยากรด้วยความโลภ ความโกรธ และ

ความหลง หลักระหว่างสัมมาอาชีวะ ไม่สนับสนุนให้ประกอบอาชีพที่ผิด อย่างไรก็ตามพุทธวิธี เริ่มต้นด้วยความสงบและจิตที่ราบรื่น มีวิญญานแห่งความกรุณา มีความเมตตาต่อสรรพสิ่ง การปฏิบัติเช่นนี้จะเพิ่มพูนความรับผิดชอบ ต่อความต้องการของมนุษย์ ให้เกิดความยุติธรรม ความสมดุล ความสันติ และสร้างคุณค่าต่อธรรมชาติ ที่จะนำไปสู่หิงสาธรรม

ในอรรถกถาได้วินิจฉัยในวนโรปสูตร เทวดาพุลลถามพระพุทธเจ้าว่า ขนพวกไหนตั้งอยู่ในธรรมสมบูรณ์ด้วยศีล ดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงปัญหานี้โดยวัตถุก่อน จึงตรัสว่า อาราโรปา เป็นอาทิว่า

- 1) อารามโรปา แปลว่า ปลุกสวนดอกไม้และสวนดอกไม้
- 2) วนโรปา อธิบายว่า ทำการล้อมเขตแดนในป่าธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองแล้ว ทำเจดีย์ ปลุกต้นโพธิ์ ทำที่จงกรม ทำมณฑล กุฏิ ที่หลีกเร้น และที่พัก ในเวลากลางวันและกลางคืน เมื่อบุคคลปลุกต้นไม้อาศัยร่มเงาให้อาศัยอยู่ ก็ชื่อว่า การปลุกต้นไม้
- 3) เสตุการกา ได้แก่ชนทั้งหลายสร้างสะพาน ในที่อันไม่เสมอกันหรือยอมมอบเรือให้ไป
- 4) ปปิ ได้แก่ โรงที่ให้ น้ำดื่ม
- 5) อุทปาน ได้แก่ ที่ใดที่หนึ่งมีสระโบกขรณีและบ่อที่มีน้ำเป็นต้น
- 6) อปสสย ได้แก่บ้านพักอาศัย พระบาลีว่า อุปาสย ก็มีแปลว่า ให้เข้าไปอาศัย

พระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเน้นย้ำให้พระสงฆ์มองเห็นสาระสำคัญของพระวินัยแต่ละข้อที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้พระสงฆ์ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องประยุกต์พระวินัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเน้นให้การศึกษาบริบทของสังคมสมัยพุทธกาลแล้วนำมาเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบันจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าและสาวกล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติไม่ทำลายระบบนิเวศ ใครทำลายจะต้องถูกลงโทษหรือถูกครหา

บทที่ 8 พระพุทธศาสนากับการแก้ไขวิกฤตการณ์ของระบบนิเวศ

วิกฤตการณ์ของระบบนิเวศทางด้านต่างๆ ประกอบด้วยทางกายภาพ ทางชีวภาพ ทางเศรษฐกิจและสังคมและทางประเพณีและวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศเกือบทั้งสิ้น วิกฤตการณ์ของระบบทางกายภาพ เกี่ยวกับอุณหภูมิ ความชื้น แร่ธาตุ ดิน

แสงสว่าง เสียง อากาศ ลมและน้ำ เป็นต้น วิกฤตการณ์ในปัจจุบันที่เห็นได้ชัด คือวิกฤตการณ์ที่เป็นมลพิษทางอากาศ ประกอบด้วย ฝุ่นละออง เขม่า ควีน ก๊าซต่างๆ และสารกัมมันตรังสี ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศขึ้นและส่งผลกระทบต่ออาการเจ็บป่วยของพืช ผลกระทบทางด้านร่างกายและจิตใจมนุษย์ และก๊าซบางตัวทำให้เกิดภาวะโลกร้อน วิกฤตการณ์ที่เป็นมลพิษทางดิน คือภาวะที่ดินเสียเพราะมีสารพิษเจือปนในปริมาณที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ สัตว์ พืชและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ สารพิษที่มาจากชุมชนในรูปของแข็ง ของเหลว และก๊าซ เมื่อดินมีสารพิษเจือปน ผลกระทบที่เด่นชัดคือพืชก็เจริญเติบโตช้า เมื่อมนุษย์และสัตว์บริโภคพืชที่ดูดสารพิษจากดินเข้าไปก็จะเป็นอันตราย วิกฤตการณ์ทางเสียง คือ สภาพแวดล้อมที่มีเสียงดังเกินกว่าค่ามาตรฐานที่กรมควบคุมมลพิษกำหนดอันจะมีผลกระทบต่อระบบประสาทหู เกิดความรำคาญรบกวน ทำให้เกิดความเครียด เกิดผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ วิกฤตการณ์ที่เป็นมลพิษทางน้ำ คือ ภาวะที่น้ำเน่าเสียเพราะมีสารพิษเจือปนในปริมาณที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ สัตว์ พืชและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ มักจะเกิดจากการปล่อยน้ำสกปรกจากชุมชนเนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรม จากพื้นที่ทำการเกษตรลงสู่แม่น้ำลำคลอง ส่งผลให้น้ำเน่าเสีย สัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำตาย น้ำไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริโภคได้ มนุษย์และสัตว์ที่บริโภคพืชที่ดูดน้ำเสียและมนุษย์บริโภคสัตว์ที่กินพืชที่ได้ดูดน้ำเสียเข้าไปก็จะได้รับอันตราย

วิกฤตการณ์ของระบบนิเวศทางชีวภาพ คือวิกฤตการณ์ป่าไม้ นับว่าเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ช่วยให้อุณหภูมิของโลกคงที่ซึ่งส่งผลต่อปริมาณน้ำฝน ทำให้ฝนตกเพิ่มอย่างสม่ำเสมอไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ป่าไม้ยังเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร ช่วยฟอกอากาศให้บริสุทธิ์ ช่วยบรรเทาความรุนแรงของวาตภัยและอุทกภัย ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นแหล่งอาหารและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น

กุศโลบายในการสร้างกิจกรรมอนุรักษ์ โดยมีการจัดการโครงการกิจกรรมดังนี้

- 1) โครงการสืบชะตาและบวชป่า คณะสงฆ์นำภิกษุสามเณรที่มาบวชกับเยาวชน ที่เข้าค่ายคุณธรรมและชาวบ้านในพืชที่มาร่วมพิธีเพื่อการแผ่รังสี ตรวจตราผืนป่า เป็นประจำทุกปี
- 2) โครงการปลูกป่าในวันสำคัญ พระพุทธรูปญาณมุนีเป็นประธานนำทุกหน่วยงานในอำเภอเชียงแสน ร่วมกันปลูกป่าอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เป็นการติดตามผลการเติบโตของต้นไม้ที่

ปลูกในปีก่อนๆ รวมทั้งสอดแทรกความรู้เรื่องระบบนิเวศการอยู่ร่วมกับป่าด้วยการพึ่งพา และสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่า

3) โครงการค่ายคุณธรรมจริยธรรม วัดพระธาตุผาเงาเป็นศูนย์การจัดการอบรมเยาวชนจากสถาบันต่างๆ มาเข้าค่ายปีละนับหมื่นคน รวมทั้งการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โดยปลูกฝังความรู้เรื่องธรรมชาติ การอยู่กับธรรมชาติ

4) โครงการเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ เริ่มอบรมมัคคุเทศก์น้อยตั้งแต่ปี 2552 ให้เข้าใจป่า รู้จักป่าสมุนไพรและพุทธสถานในวัดได้ โดยต้องอบรม ปลูกฝังซ้ำๆ หลายๆ ครั้งจนเข้าใจอย่างซาบซึ้ง

5) โครงการม่อนดอยสมุนไพรล้านนาและสวนรูปปั้นฤๅษีตัดตน นำสมุนไพรหายากมาปลูกไว้ เช่น ฮ่อสปลาควาย กวาวเครือดำ แดง มีสวนรูปปั้นฤๅษีตัดตน

6) การจัดพื้นที่ป่าด้านหลังวัดให้เป็นจุดศูนย์กลาง ก็เป็นอีกโครงการหนึ่งที่ท่านท่านตั้งใจ เพื่อให้พระเณรและผู้ปฏิบัติธรรมได้มีพื้นที่ใช้ใน ช่วงฤดูหนาวและฤดูร้อน ซึ่งปลอดภัยจากยูงและแมลง

7) งานสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์แก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง เป็นการจัดการทำหลักสูตรเพื่ออบรมเยาวชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ

8) การขยายเครือข่ายการอบรมการอนุรักษ์ไปหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เป็นป่าต้นน้ำเป็นงานสร้างเครือข่ายที่ท่านลงมือเองด้วยการไปเยี่ยมชุมชน และชาวบ้าน เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุลและยั่งยืนด้วยหลักธรรม

9) การฟื้นฟูสภาพป่าตลอดทั้งลุ่มน้ำโดยชุมชนที่อยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ วิฤตการณ์ด้านนิเวศวิทยาในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก แสดงถึงสาเหตุและการแก้ไขปัญหาในพระวินัยปิฎกได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องดิน พระพุทธเจ้าทรงห้ามการขุดดิน ปัญหาเรื่องน้ำมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับความสะอาดทั้งของภิกษุและสภากะเวดล้อมธรรมชาติ ปัญหาเรื่องอากาศ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ผ้า 3 ผืนเพื่อบำบัดความหนาว เมื่ออากาศหนาวจัดทรงอนุญาตให้ก่อสร้างโรงป้องกันอากาศและลมหนาวมีศาลาบ่อน้ำ ส่วนการแก้ปัญหาความร้อนท่านก็ทรงให้ระบายน้ำความร้อนในห้องพักด้วยการเปิดหน้าต่างเพื่อรับ

ลม และไล่อากาศคอบอ้าวภายในออก เป็นต้น ดังนั้นพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติมากที่สุด

บทวิจารณ์

นิเวศวิทยา จึงเป็นการวิวัฒนาการมาจากประวัติศาสตร์ทางธรรมชาติ (Natural history) ในด้านต่างๆ ที่มนุษย์ในสมัยต่างๆ ได้บันทึกไว้และสั่งสอนกันสืบทอดกันมา ผนวกกับการศึกษาจากร่องรอยและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติและมีการวิวัฒนาการของพืชและสัตว์ ฉะนั้นมนุษย์ต้องมีจิตใต้สำนึกที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติให้อยู่ยาวนานเท่าานชั่วลูกชั่วหลานเพื่อประโยชน์ตนเอง และครอบครัวชุมชนคือต้องนำมาเป็นประกอบอาหารใช้เป็นยารักษาโรคและป้องกันภัยอันตรายต่างๆ การดำรงชีวิตที่อยู่รอบตัวมนุษย์มีทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก เมื่อใดสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมากและการดำรงของพืชและสัตว์นานาชนิด

ระบบทางนิเวศวิทยา เริ่มมาจาก Callwil luwig Wildenow (1065 – 1812) ซึ่งเป็นนักพฤกษศาสตร์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า สภาพภูมิอากาศที่เหมือนกันจะให้สังคมพืชที่เหมือนกันด้วยแม้ว่าจะอยู่ห่างไกลกันเพียงใด

นิเวศวิทยา (Ecosystem) คือการศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมที่สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นอาศัยอยู่ คำว่า ecology มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำคือ Oikos แปลว่า บ้าน หรือที่อยู่อาศัย กับคำว่า Ology แปลว่า การศึกษา

นิเวศวิทยา (Ecology) คือการศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งที่มีชีวิตเป็นการศึกษาโครงสร้างองค์ประกอบและหน้าที่ของธรรมชาติในธรรมชาติมีองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น สัตว์ พืช มนุษย์ ดิน อากาศ เป็นต้น เป็นการวิเคราะห์และการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากทุนทางด้านระบบนิเวศวิทยาทางธรรม มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากมนุษย์ จากเทคโนโลยีในทางด้านปัจจุบัน สารสนเทศและการสื่อสารต่างๆ การ

ปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของระบบนิเวศวิทยา จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางระบบนิเวศวิทยา การปลูกฝังจิตสำนึกของมนุษย์ในชุมชนและเยาวชนและท้องถิ่น จึงจะเป็นสิ่งที่เร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการควบคุม ดูแล และการป้องกันและส่งเสริมให้เกิดขึ้น เพื่อให้ชุมชนและเยาวชนได้ตระหนักถึงระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติที่ดำรง เพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องและเป็นพื้นที่ฟูต้นน้ำ ลำธารป่าไม้กลับคืนสภาพธรรมชาติเหมือนเดิม

จุดเด่น ด้านรูปแบบของหนังสือ แบบใช้เรียนเพื่อศึกษาและสะดวกกับการอ่าน สารบัญของหนังสือ มีความชัดเจนในแต่ละบท รูปแบบของตัวหนังสือ อ่านง่าย มีภาพประกอบอย่างสวยงาม ทำให้ผู้อ่านคลาคลายในการอ่านแบบสบายๆ ไม่เครียด ผู้เขียนได้ นำเอาชื่อเรื่องทางนิเวศวิทยานำมาเสนอเป็นบทแรก ความเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติ กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคม สิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ประเภทต่างๆ และสอดแทรกหลักธรรมเข้ามาสั่งสอนและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และมีองค์กรต่างและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม หนังสือเล่มนี้ การวางรูปแบบนำเสนอ จากง่ายไปหายาก จะเห็นได้ว่า นำเรื่องของระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติและความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาและสิ่งมีชีวิตกลมกลืนอย่างชัดเจน หนังสือเล่มนี้ ได้อธิบาย ประเด็นสำคัญของแต่ละเรื่องให้เห็นเป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงกล่าวว่า หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบ ที่มีความชัดเจนมากในเรื่องของ พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา

จุดด้อย จุดที่เห็นควรนำเสนอ ควรศึกษาประเด็น การเปรียบเทียบคนในชุมชนชนบทกับชุมชนเมืองและระบบนิเวศวิทยาต่างๆไม่ว่าในประเทศและนอกประเทศให้เห็นภาพที่สะท้อนความเป็นอยู่ชุมชนนั้นๆ การนำหลักการและวิธีการไปใช้ ได้ผลแตกต่างกันอย่างไร การเปรียบเทียบระหว่างระบบนิเวศวิทยาชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง มีความแตกต่างกันควรวิเคราะห์ จากสภาวะแวดล้อมและประสบการณ์การทำทางด้านบุคลากร เจ้าหน้าที่ที่ทำงานวิเคราะห์ผลของผู้ใช้ระบบนิเวศวิทยาในชุมชนและชุมชนเมืองให้ผลชัดเจน ตอบแทนในบั้นปลายชีวิตเป็นอย่างไรในการสืบต่อทางด้านระบบนิเวศวิทยา ของคนในยุคปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด ของผู้ได้สัมผัสระบบนิเวศวิทยา แตกต่างกันอย่างไรและเพิ่มเติมรูปภาพประกอบ ใน

บางบทได้อธิบายไว้บ้าง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมกับระบบนิเวศวิทยามากยิ่งขึ้นที่เริ่มศึกษาหรืออ่านหนังสือ พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยาเข้าหลักธรรมและระบบนิเวศวิทยา มีความเข้าใจประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจนและได้ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นไป

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่กล่าวถึงเรื่อง พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยามีความตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องคัมภีร์หรือพระสูตรในคัมภีร์เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาและภูมิวิธีการเป็นอยู่อาศัยของคนคือมีความรัก ความเข้าใจ ความซื่อสัตย์ ความเป็นผู้มีจิตอนุรักษธรรมชาติ พระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกทั้งหลายใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เคยปรากฏหลักฐานใดๆ ว่าเบียดเบียนช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์มาสร้างประโยชน์ในทางวัตถุเพื่อตนเองเพื่อพระพุทธศาสนาเลย ในทางด้านตรงกันข้ามกลับอาศัยใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นด้วยความซาบซึ้งในคุณค่าและจิตใจในการถนอมรักษาอย่างสูงส่ง ถึงกระนั้นก็ตามในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาชีวิตที่สมบูรณ์แบบที่สะท้อนในแง่มุมต่างๆ ของประสบการณ์ จึงเป็นไปได้ที่จะค้นหาหลักคำสอนเพื่อทำความเข้าใจและอนุรักษธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.